

[ฤกษ์, ณรงค์ หน้า 7-22]

การประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านงานสารคดีทางสื่อออนไลน์

The Conceptual Construction of “Suvarnabhumi” As Reflected Through Feature Program via Online Media

ฤกษ์ ทองเลิศ. วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ณรงค์ อิมณะรัญ. วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Grit Thonglert. College of Communication Arts. Rangsit University

Nacharata Aimnaran. College of Communication Arts. Rangsit University

Email : grit.t@rsu.ac.th, nacharata.a@rsu.ac.th

Received: 1 February 2021 ; Revised: 4 February 2021 ; Accepted: 9 March 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจถึง 1) มโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ 2) วิธีการประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ภาพ โวหารของภาพและบทบรรยาย ความเป็นนาฏลักษณ์และภาษาภาพเชิงเทคนิคในงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย แนวคิดเรื่องสุวรรณภูมิ แนวทางการศึกษาเชิงสัญลักษณ์ วิทยาและโวหารของภาพ แนวคิดการสร้างสรรคงานสารคดีและแนวคิดภาษาภาพเชิงเทคนิค การวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ด้วยงานสารคดีโทรทัศน์รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” จำนวน 16 เรื่อง ได้รับการออกอากาศผ่านสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ช่องทาง Youtube ในช่วงปีพ.ศ.2553-2559 ผลการวิจัยได้นำเสนอตามประเด็นปัญหานำวิจัยได้ดังนี้

1. มโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ประกอบด้วย ก) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา ข) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งศิลปะและวัฒนธรรม ค) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งทองคำ ง) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์จากการเกษตรกรรม จ) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนศูนย์กลางการค้ามาแต่โบราณ ฉ) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งสัญลักษณ์และพิธีกรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์

2. วิธีการประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ภาพ โวหารของภาพและบทบรรยาย ความเป็นนาฏลักษณ์และภาษาภาพเชิงเทคนิคในงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ 2.1) สัญลักษณ์ภาพ 2 ประเภทได้แก่ ก) สัญลักษณ์ภาพที่มีอยู่โดยธรรมชาติได้แก่ พระอาทิตย์ ลูกโลก รังไหม และทุ่งข้าวสีทอง ข) สัญลักษณ์ที่ได้รับการสร้างขึ้นได้แก่ แผนที่ วัตถุสิ่งของที่ผลิตขึ้นจากทองคำ

2.2) โฉมของภาพและคำบรรยายประกอบด้วย ก) ปฏิมากรรม ข) การอุปมาอุปไมย ค) อุปมาอุปไมย ง) สัมพนามัย จ) การอ้างถึง 2.3) ความเป็นนาฏลักษณะ และภาษาภาพเชิงเทคนิคพบว่า ความหมายแฝงที่ได้รับการสื่อสารมี 4 ประเด็นคือ ก) การสื่อความเก่าแก่ของอารยธรรมสุวรรณภูมิ ข) ความมั่งคั่งร่ำรวยบนแผ่นดินสุวรรณภูมิ ค) มายาคติ ความร่ำรวยในดินแดนสุวรรณภูมิ ง) การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบนแผ่นดินสุวรรณภูมิโดยมีองค์ประกอบด้านภาษาภาพเชิงเทคนิคเพื่อสื่อความหมายแฝงประกอบด้วย ก) การสื่อผ่านสีในเชิงจิตวิทยา ข) ภาพโครงทึบ ค) เทคนิค Fast motion ง) แสงเงาแบบสลัว จ) การสร้างความเปรียบต่างของแสง ฉ) เทคนิคกล้องระยะภาพ มุมกล้อง ช) ลำดับภาพแบบเทียบเคียง ซ) การซ้อนภาพ ฌ) การประกอบสร้างเรื่องราว ทั้งนี้การนำเสนอแบบนาฏลักษณะผ่านภาษาภาพเชิงเทคนิค เป็นการใช้รหัสเชิงสุนทรียะในการถ่ายทอดความหมายแฝงร่วมกับเนื้อหาหลักอย่างมีสุนทรียะ ซึ่งเป็นจุดเด่นของการประกอบสร้างมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” ผ่านงานสารคดีทางสื่อออนไลน์

คำสำคัญ : มโนทัศน์ สุวรรณภูมิ รายการสารคดี สื่อออนไลน์

Abstract

The objectives of this research are: 1) To understand the concepts of “Suvarnabhumi” reflected through feature program via online media. 2) To understand the conceptual construction of “Suvarnabhumi” as reflected through Symbolism, Rhetoric of the Image and Narration, Dramatization, and Image and Representation via online feature program. Concepts and theories used in data analysis include the concepts of Suvarnabhumi, Semiology, Rhetoric of the Image, the concept of documentary program production, and the concept of Image and Representation. This research was a qualitative research study that encompassed textual analysis of television feature program “Miracle Suvarnabhumi” which had its 16 episodes broadcast by Thai PBS station and published as online media on YouTube during the years 2010-2016. The results are shown in accordance with research problems as follows;

1. The concepts of “Suvarnabhumi” reflected through feature program via online media consist of; a) Suvarnabhumi is a land of Buddhism. b) Suvarnabhumi is a land of art and culture. c) Suvarnabhumi is a land of gold; d) Suvarnabhumi is a prosperous and fertile agricultural land. e) Suvarnabhumi has been a commercial center since ancient times. f) Suvarnabhumi is a land of symbols and rituals of Brahminism.

2. The conceptual construction of “Suvarnabhumi” as reflected through Symbolism, Rhetoric of the Image and Narration, Dramatization, and Image and Representation via online feature program consist of the following elements; 2.1) Two types of visual symbols: a) natural visual symbols - i.e. the sun, the Earth, cocoons, and golden rice fields and b) man-made symbols – i.e. maps and objects made of gold. 2.2) Rhetoric of the Image and Narration includes: a) rhetorical questions, b) allegory, c) metaphor, d) synecdoche, and e) allusion. 2.3) Dramatization and Image and Representation - 4 connotations have been communicated: a) the ancient history of the Suvarnabhumi civilization, b) the richness of the land of Suvarnabhumi, c) the mysteries in the land of Suvarnabhumi, and d) the cultural heritage in the land of Suvarnabhumi. The conveyed elements of Image and Representation include: a) psychological color communication, b) silhouette, c) fast

motion technique, d) low key lighting and shadow, e) use of contrasting light, f) camera techniques – image distance and camera angles, g) juxtaposition, h) superimpose, and i) setting. However, the dramatization presented using Image and Representation is a use of aesthetic code to convey connotation together with the main content aesthetically. This is a hallmark in the conceptual construction of “Suvarnabhumi”.

Key words : concept, Suvarnabhumi, feature program, online media

บทนำ

“สุวรรณภูมิ” เป็นคำที่มีความหมายเชื่อมโยงกับกับมโนทัศน์ (Concept) เชิงนามธรรมอันหลากหลาย ทั้งยังเป็นประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงและถ่ายทอดผ่านงานทางการสื่อสารแต่ครั้งโบราณ นับตั้งแต่วรรณกรรมทางพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอินเดียและศรีลังกาสู่แผ่นดินที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” นอกจากนี้ดินแดนนามว่า “สุวรรณภูมิ” ได้ปรากฏในวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เรื่อง “พระมหาชนก” ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่รัชกาลที่ 9 ได้ทรงถ่ายทอดหลักธรรมเรื่อง ความเพียร อันเป็นหลักธรรมสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลกนิกรชาวไทย ในงานศิลปะร่วมสมัยเพื่อการสื่อสารภาพลักษณ์ “สุวรรณภูมิ” ได้รับการนำเสนอผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังในท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิบนพื้นที่ขนาด 4x30 เมตร ณ สายพานรับสัมภาระผู้โดยสารขาเข้าระหว่างประเทศ โดยมีชื่อภาพว่า “สุวรรณภูมิดาวดั่งสี” ผลงานโดย ปัญญา วิจิณนสาร ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงปี 2558 เนื้อหาภาพมีการสื่อความหมายเชื่อมโยงระหว่างวรรณกรรมไตรภูมิ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของประเทศไทย

การประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่องสุวรรณภูมิผ่านสื่อต่างๆ ล้วนมีการเชื่อมโยงความหมายและจินตนาการเชื่อมโยงถึงแผ่นดินที่มีความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์และอารยธรรมที่ยาวนาน ทำให้การศึกษามโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ได้รับการผสมผสานโลกทัศน์ในเชิงเหตุผลนิยม (Rational worldview) กับโลกทัศน์เชิงอุดมคตินิยม (Idealism worldview) โดยโลกทัศน์ในเชิงเหตุผลนิยมมุ่งประเด็นการค้นหาดำเนินที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของดินแดนสุวรรณภูมิด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ผ่านการสืบค้นหลักฐานทางโบราณคดี ธรณีวิทยา ประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์วรรณกรรมโบราณ ในขณะที่โลกทัศน์เชิงอุดมคตินิยมมุ่งศึกษานามธรรมทางความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อบนฐานคติทางศาสนาที่มีอยู่ร่วมกันของคนบนแผ่นดินสุวรรณภูมิผ่านกลไกการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ โดยมีรากฐานความคิดหลักปรากฏในวรรณกรรมเรื่องในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์

การผสมผสานโลกทัศน์ดังกล่าวสอดคล้องกับมายาคติของดินแดนที่มั่งคั่งอันเป็นที่มาของวลีที่ว่า “แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง” ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้มโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ได้กลายมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ของประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดสู่การร่วมกันพัฒนานวัตกรรมทางวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative cultural innovation economy) เพื่อสร้างคุณค่าเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของประเทศในดินแดนสุวรรณภูมิได้ โดยองค์กรหลักที่มีนโยบายผลักดันเรื่องดังกล่าวคือ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (Geo-Informatics and Space Technology Development Agency) หรือที่เรียกชื่อย่อกันว่า “GISTDA”

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (2561) ได้นำเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของดินแดนสุวรรณภูมิกับมิติด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นนวัตกรรมใหม่ในรูปแบบ “Cultural Heritage Media” เพื่อวิเคราะห์ที่ตั้งของดินแดนสุวรรณภูมิและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม โดยพบว่ามียอดที่เกี่ยวข้อง 5 มิติได้แก่ 1)ด้านภูมิศาสตร์ กายภาพและทรัพยากร 2)ด้านการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของรัฐ 3)ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิทยาการและการผลิต 4)ด้านการค้าขาย พาณิชยกรรมและการบริการ 5)ด้านศิลปะและวัฒนธรรม โดยมีมิติดังกล่าวได้เชื่อมโยงเข้ากันเป็นแผ่นดินในนามธรรมแห่งความคิดที่มีความอุดมสมบูรณ์ ร่ำรวยด้วยทองคำและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นนามธรรมสู่การสร้างแรงบันดาลใจเพื่อกำหนดสร้างสรรค์ประเภทต่างๆ ทำให้เกิดการขยายคุณค่าสู่การเป็นดินแดนที่ผู้คนให้ความสนใจมาเยี่ยมเยือน เกิดคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ที่มีมูลค่าในฐานะต้นทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานสำคัญของงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) ที่กำลังทวีความสำคัญในวิถีเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน

แม้การประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ได้รับการถ่ายทอดผ่านกระบวนการผลิตซ้ำทางการสื่อสารที่หลากหลายมิติมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในงานสื่อสารสมัยใหม่ดังเช่นงานสารคดีทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ ได้รับการกำหนดวาระประเด็น “สุวรรณภูมิ” ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาโดยสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เป็นผู้ริเริ่มการสร้างสื่อบรรยายการโดยได้มอบหมายให้บริษัทเฮอคิวลิส ครีเอชันจำกัดทำการผลิตรายการสารคดีเรื่อง “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ซึ่งมีแก่นเนื้อหาของรายการเกี่ยวกับมิติด้านที่ตั้งของดินแดนสุวรรณภูมิ ศิลปวัฒนธรรม การถ่ายทอดอารยธรรมจากอินเดียและจีนสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ หลังจากทีรายการดังกล่าวได้รับการออกอากาศไปแล้ว ได้มีการนำมาเผยแพร่ซ้ำในช่องทางสื่อออนไลน์ผ่านสื่อ Youtube ตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 ผู้ที่สนใจยังคงสามารถติดตามเนื้อหาได้จนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันสารคดีวิทยุโทรทัศน์ออนไลน์เรื่อง “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” สามารถสืบค้นเนื้อหาผ่าน Youtube ได้ 16 เรื่อง แต่ละเรื่องมีความยาวเฉลี่ย 40-50 นาที เป็นงานสารคดีที่มีเนื้อหาสะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่หลากหลาย มีกลวิธีการนำเสนอผ่านโวหารของภาพ (Rhetoric of the image) ทั้งด้านสัญลักษณ์ภาพและบทบรรยายผ่านภาษาเชิงสร้างสรรค์เพื่อเร้าจินตนาการในเชิงละครดั่งที่ ชีรภาพ โลहितกุล (2552) เรียกวิธีการนำเสนอดังกล่าว “การนำเสนอแบบนาฏลักษณ์ (Dramatization)” อีกทั้งมีการใช้เทคนิคภาษาภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อการประกอบสร้างมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” อย่างเด่นชัด กัญญรัตน์ เวชชาศาสตร์ (2559) กล่าวถึงมโนทัศน์ว่า เป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นสากล โดยจะเกิดกับสิ่งที่เป็นามธรรมเท่านั้น การศึกษามโนทัศน์มีประโยชน์ในด้านการทำให้เกิดความตระหนักรู้และมีความเข้าใจต่อสิ่งที่ศึกษาได้อย่างแจ่มแจ้งขึ้น อันมีผลทำให้เกิดการประจักษ์ถึงคุณค่าด้านต่างๆ ของเรื่องที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยเรื่องนี้ได้หยิบยกประเด็นการประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านงานเกิดการตระหนักรู้และความเข้าใจต่อสุวรรณภูมิได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในส่วนของประเด็นวิธีการประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ในงานสารคดีเป็นไปเพื่อการสืบสาน รักษา และต่อยอดมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสร้างสรรค์รายการสารคดี ซึ่งเป็นภารกิจด้านวิชาการของการเรียนการสอนรายวิชาการผลิตรายการสารคดีทางโทรทัศน์ตลอดจนสื่อออนไลน์ต่างๆ ต่อไป

ปัญหานำวิจัย

1. มโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านงานสารคดีทางสื่อออนไลน์มีอะไรบ้าง
2. การประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ภาพ โวหารของภาพและบทบรรยายความเป็นนาฏลักษณะ และภาษาภาพเชิงเทคนิคในงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ มีวิธีการอย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการเข้าสู่ปัญหานำวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องสุวรรณภูมิ ว่าด้วยนิยาม “สุวรรณภูมิ” ในบริบทที่เป็นศูนย์กลางการค้าและศูนย์กลางความเจริญทางพุทธศาสนา เน้นแนวคิดที่เสนอโดยสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (2561) ในการเชื่อมโยงข้อมูลด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของดินแดนสุวรรณภูมิกับมิติด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
2. กลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างความหมาย ใช้แนวทางการศึกษาเชิงสัญลักษณ์วิทยาว่าด้วยวิธีการสื่อความหมาย รหัส สัญลักษณ์ โวหารภาพพจน์ (Figure of speech) แนวคิดโวหารของภาพ (Rhetoric of the image) เสนอโดย Barthes R. (1999) เน้นประเด็นความหมายระดับสารสนเทศ ระดับสัญลักษณ์ และความหมายระดับที่สาม
3. แนวคิดภาษาภาพเชิงเทคนิค โดย Lacey Nick (1998) ว่าด้วยไวยากรณ์ด้านภาพที่ผู้ผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์นำเสนอผ่านองค์ประกอบเนื้อหาหลักของภาพ เป็นระบบของความหมายแฝงที่สื่อสารผ่านการเลือกใช้มุมกล้อง ช่วงความชัด ความยาวโฟกัสของเลนส์ ลักษณะการจัดแสง การตัดต่อ เป็นต้น
4. แนวคิดการสร้างสรรคงานสารคดี ว่าด้วยองค์ประกอบเรื่องและภาพในการสร้างสรรครายการสารคดี องค์ประกอบด้านอารมณ์ (Mood) ลักษณะความเป็นนาฏลักษณะหรือการสร้างอารมณ์เชิงละคร (Dramatization) ผ่านเทคนิคการแสดง แสง สี มุมกล้อง จังหวะภาพและดนตรี

วิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) งานสารคดีโทรทัศน์รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” จำนวน 16 เรื่อง ได้รับการออกอากาศผ่านสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ช่องทาง Youtube ในช่วงปี พ.ศ.2553-2559 โดยมีแหล่งข้อมูลสนับสนุนประเภทนิทรรศการทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาที่สะท้อนแนวคิด “สุวรรณภูมิ” ประกอบด้วยนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ 4 แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการสร้างแก่นประเด็นคำตอบด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. มโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่างานสารคดีโทรทัศน์เรื่อง “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ทั้ง 16 เรื่อง ได้สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ดังต่อไปนี้

- 1) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา คำว่า “สุวรรณภูมิ” ปรากฏหลักฐานในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบันทึกเรื่องราวทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติด้านดินแดน ทั้งนี้สืบเนื่องจากพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่จากประเทศศรีลังกาและอินเดียผ่านสมณทูตมายาวนานกว่าสองพันปี

มีการสังคายนา คัดลอกพระไตรปิฎกสืบทอดกันมาในดินแดนประเทศไทย จากการวิเคราะห์เนื้อหาการสารคดีพบว่า มโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” เป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาประกอบด้วยแก่นประเด็นย่อยของมโนทัศน์นี้ได้แก่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากชมพูทวีปสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ การสังคายนาพระไตรปิฎกในดินแดนสุวรรณภูมิ การสืบทอดพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ และงานศิลปะเพื่อสื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ

2) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งศิลปะและวัฒนธรรม จากการที่ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในดินแดนสุวรรณภูมิ มีความผสมผสานทางเชื้อชาติที่หลากหลาย ส่งผลให้วัฒนธรรมของผู้คนตลอดจนการแสดงออกทางการสร้างสรรค์งานศิลปะย่อมมีความหลากหลายด้วย กล่าวได้ว่าศิลปะและวัฒนธรรมบนแผ่นดินสุวรรณภูมิเป็นจุดบรรจบระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและจีน รากฐานทางศิลปะและวัฒนธรรมดังกล่าวทำให้ผู้คนเรียนรู้ระบบคุณค่าของความศรัทธาทางศาสนาโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานคติ มีการผสมผสานวัฒนธรรมความเป็นอยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การตกแต่งร่างกาย การประดิษฐ์ในเชิงศิลปะ และศิลปกรรมต่างๆ อันแสดงถึงวัฒนธรรมที่สั่งสมมามากมาย ดังปรากฏเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อมายาวนานกว่า 2,000 ปี ทั้งนี้เนื้อหาของรายการสารคดีสามารถจำแนกมโนทัศน์งานศิลปะและวัฒนธรรมได้ 6 ประเภทได้แก่ ก) งานศิลปะการแสดงที่มีรากฐานความคิดจากอินเดีย ข) งานประณีตศิลป์ที่สื่อคุณค่าผ่านทองคำ ค) งานจิตรกรรมฝาผนังสัญลักษณ์แผ่นดินทองเนื่องในพุทธศาสนา ง) งานเครื่องถ้วยเบญจรงค์ อิทธิพลงานศิลปะจากจีน จ) วัฒนธรรมบุญบั้งไฟ พิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์บนแผ่นดินทอง ฉ) วัฒนธรรมอาหารที่ชาวอินเดียนำสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ

3) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งทองคำ เมื่อทองคำคือสินค้าที่คนส่วนใหญ่ต้องการ ทำให้ทองคำกลายเป็นวัตถุที่มีค่า รายการสารคดีตอน “ตามรอยเครื่องทองไทย” ได้เปิดประเด็นเกี่ยวกับการแย่งชิงทองคำครั้งสำคัญของโลกที่ทำให้เกิดการค้นหาแหล่งทองคำแห่งใหม่นั้นคือ วิกฤติทางการเมือง ณ บริเวณดินแดนยุโรปแถบเมดิเตอร์เรเนียน เอเชียกลาง และแถบไซบีเรียที่ห้ามไม่ให้มีการนำทองคำออกนอกประเทศ จึงทำให้ชาวอินเดียนึ่งยังคงต้องการทองคำนั้น เริ่มค้นหาแหล่งทองคำแหล่งใหม่ จนกระทั่งในพุทธศตวรรษที่ 4 และ 5 เรื่อยมา ชาวอินเดียนำเรือเดินทางมาเยือนดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การค้นพบดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้ปรากฏขึ้น พร้อมๆ กับการขนานนามดินแดนนี้ว่า “สุวรรณภูมิ” ในฐานะที่เป็นดินแดนแห่งสายแร่ทองคำและภูมิปัญญาการสร้างสร้งงานประณีตศิลป์จากทองคำ

4) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์จากการเกษตรกรรม ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของดินแดนสุวรรณภูมิมีลักษณะพิเศษคือ การเป็นคาบสมุทรที่อยู่ระหว่างมหาสมุทรประกอบกับการตั้งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร ทำให้มีภูมิอากาศชุ่มชื้น มีลมมรสุมพัดผ่าน นำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งในดิน บนบกและในน้ำ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัจจัยเอื้อต่อการเกษตรกรรม จึงทำให้ดินแดนแห่งนี้แหล่งผลิตสินค้าทางการเกษตรและที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรได้แก่ การปลูกข้าว การเลี้ยงไหม เป็นต้น ทั้งนี้มีการสะท้อนความเชื่อมโยงกับความอุดมสมบูรณ์จากการเกษตรกรรมว่าเป็นผลจากอำนาจเหนือธรรมชาติ

5) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนศูนย์กลางการค้ามาแต่โบราณ มโนทัศน์สุวรรณภูมิในฐานะเป็นดินแดนศูนย์กลางการค้ามาแต่โบราณ เป็นผลจากปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่เป็นเส้นทางการเดินเรือและมีปัจจัยที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ทำให้สุวรรณภูมิเป็นชุมทางการค้า และมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นชุมทางกระทั่งพัฒนาเป็นเมืองทำการค้า เป็นสถานีการค้า เป็นนคร ซึ่งผลการศึกษาในปัจจุบันของสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศพบว่า มีหลักฐานบ่งชี้ว่าอาณาบริเวณที่สำคัญของรัฐโบราณแห่งหนึ่งในประเทศไทยคือ เขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร จากการขุดค้นศึกษา

ที่เขาสามแก้วแสดงให้เห็นถึงวิทยาการของการตั้งถิ่นฐาน วิทยาการหัตถอุตสาหกรรม เช่น การผลิตภาชนะ เครื่องมือเครื่องใช้จากดินเผา เหล็ก และสำริด การผลิตเครื่องประดับจากหินแก้ว ทองคำ เป็นต้น

6) สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งสัญลักษณ์และพิธีกรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์ วรรณกรรมศรีลังกาได้กล่าวถึงการขยายตัวของพุทธศาสนาจากอินเดียมายังสุวรรณภูมิ ในพุทธศตวรรษที่ 9-10 (ทีปวงศ์) และพุทธศตวรรษที่ 11-12 (มหาวงศ์) แต่ไม่ได้ระบุว่าสุวรรณภูมิอยู่ที่ใด ในขณะที่การเข้ามาของศาสนาพราหมณ์ในดินแดนสุวรรณภูมิอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 15 (ผาสุก อินทราวุธ, 2548) ในส่วนของประเทศในแถบอินโดจีน ผู้คนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ในขณะเดียวกันได้รับเอาสัญลักษณ์และพิธีกรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์ร่วมด้วย ทั้งนี้รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ได้สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดียรวมทั้งศาสนาพราหมณ์ไว้ด้วยเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่กล่าวถึงศิลปวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ดังปรากฏมิติในทัศน์ดังกล่าวในสองประเด็นคือ 1) เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ผูกพันกับวิถีชาวสุวรรณภูมิ 2) พิธีกรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์กับวิถีชาวสุวรรณภูมิ ในทัศน์ทั้ง 6 ประการดังที่ได้กล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นผ่านเนื้อหารายการสารคดีทางโทรทัศน์ในฐานะภาพตัวแทนความเป็นจริงทางสังคม ซึ่งภาพตัวแทนดังกล่าวอยู่ในฐานะที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการกำหนดเป็นแก่นประเด็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Gentrification) เพื่อการพัฒนาทั้งในการเชิงการอนุรักษ์และซุ้ดลักษณะของพื้นที่เพื่อการส่งเสริมและการเผยแพร่สู่สังคมสุวรรณภูมิและชาวโลกให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

2. วิธีการประกอบสร้างในทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ภาพ โวหารของภาพและบทบรรยาย ความเป็นนาฏลักษณ์ และภาษาภาพเชิงเทคนิคในงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ มีดังต่อไปนี้

2.1 “สุวรรณภูมิ” ในระบบสัญลักษณ์ภาพ

การสื่อสารผ่านระบบสัญลักษณ์ภาพถือเป็นหัวใจสำคัญของงานสารคดี ทั้งนี้ธรรมชาติที่สำคัญประการหนึ่งของการสื่อสารด้วยภาพคือ การสร้างสัมพันธ์ภาพที่กลมกลืนระหว่างโลกของความเป็นจริงและโลกของสุนทรียภาพ ดังนั้นการคัดเลือกภาพเพื่อนำมาเข้ารหัสเป็นองค์ประกอบในการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์จึงเป็นไปอย่างประณีตซึ่งทำให้งานสารคดีมีทั้งคุณค่าในเชิงข้อเท็จจริงและสุนทรียภาพ ผลการวิจัยพบว่า ภาพที่รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” นำมาใช้เพื่อการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ถึงมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” ประกอบด้วยสัญลักษณ์ภาพ 2 ประเภทได้แก่ 1) สัญลักษณ์ภาพที่มีอยู่โดยธรรมชาติ จำแนกเป็น ก) ภาพโดยธรรมชาติของสิ่งนั่นเองเช่น พระอาทิตย์และลูกโลก ข) ภาพจากธรรมชาติที่ได้รับการนำประกอบสร้างความหมายเพื่อสื่อถึงคุณลักษณะความเป็นสุวรรณภูมิได้แก่ภาพรังผึ้ง รังไหม และทุ่งข้าวสีทอง 2) สัญลักษณ์ประดิษฐ์กรรมที่ได้รับการประกอบสร้างทางสังคม จำแนกได้ 2 ประเด็นคือ ก) สัญลักษณ์ภาพแผนที่ที่สื่อความหมายถึงที่ตั้งทางกายภาพของดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งแสดงอาณาเขตดินแดนที่มีความเชื่อมโยงถึงเส้นทางการเดินเรือจากลังกา อินเดีย สู่ดินแดนสุวรรณภูมิ และ ข) สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงความมั่งคั่ง ได้แก่วัตถุสิ่งของที่ผลิตขึ้นจากทองคำ ซึ่งเป็นความหมายเพื่อสื่อความมั่งคั่งของอาณาจักรในดินแดนสุวรรณภูมิ

2.2 โวหารของภาพและคำบรรยาย

การวิเคราะห์โวหารของภาพและคำบรรยายสืบเนื่องจากการนำเสนอเสนอเนื้อหาในรายการสารคดีเป็นกระบวนการถ่ายทอดรหัสสองระบบไปพร้อมๆ กันคือ สัญลักษณ์ภาพและเสียง โดยมีการบูรณาการร่วมกันอย่างกลมกลืน บางครั้งเป็นการขยายความเติมเต็มความหมายซึ่งกันและกัน บางครั้งไม่ใช้เสียงบรรยายใดๆ เพื่อให้ภาพเล่าเรื่องด้วยตัวของภาพเอง การวิเคราะห์ในประเด็นนี้จึงมีขอบเขตถึงเรื่องคำ

เน้นการอธิบายโวหารภาพพจน์ (Figure of speech) และโวหารของภาพ (Rhetoric of the image) ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความหมายทางสังคม ผลการวิเคราะห์เนื้อหาการรายงานสารคดี “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ได้พบวิธีการประกอบสร้างโวหารของภาพและคำบรรยายจำนวน 5 ลักษณะดังนี้

ก) การใช้ปฏิพจน์ (Rhetorical question) ปฏิพจน์ เป็นการใช้รูปประโยคคำถามก็เพื่อเป็นการเน้นให้ข้อความมีน้ำหนักดึงดูดความสนใจ โดยใช้คำถามชวนคิดเพื่อเร้าอารมณ์ผู้อ่านหรือสื่อความหมายและข้อคิดที่ผู้ส่งสารต้องการ การตั้งประเด็นคำถามมักปรากฏในช่วงต้นของรายการและช่วงนำเข้าเนื้อหาการย่อยของแต่ละตอน โดยพบว่าลักษณะของการใช้โวหารภาพพจน์แบบปฏิพจน์มี 2 ลักษณะ คือ 1) คำถามที่ตั้งขึ้นมาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องกันเป็นชุด ซึ่งเป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบอย่างจริงจัง 2) คำถามที่ใช้ถามตนเองหรือผู้ชมเพื่อให้เกิดความประหลาดใจ ซึ่งคำถามประเภทนี้ยากที่จะรู้คำตอบ

ข) การอุปมาพินัย (Allegory) การอุปมาพินัยในบริบทของการสั่งสอนหลักธรรมในทางศาสนาเรียกว่า ปริศนาธรรม โดยมีนัยของความหมายว่า ภาพปริศนาธรรมที่แสดงไว้ ไม่ใช่มีเพียงความหมายของการเล่าเรื่องตรงตามเนื้อหาภาพที่มีองค์ประกอบเกี่ยวกับตัวละคร เหตุการณ์ และสถานที่ แต่ยังมีความหมายแฝงซึ่งเป็นนามธรรมทางความคิดที่ผู้ดูภาพต้องตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ร่วมกับงานวรรณศิลป์ที่กำกับอยู่ได้ภาพ

ค) อุปลักษณ์ (Metaphor) หมายถึง โวหารภาพพจน์ที่นำเอาสิ่งของที่ต่างกันสองสิ่งหรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการมาเปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยตรง วิธีการอุปลักษณ์ในรายการสารคดี “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ถือเป็นการอุปลักษณ์แบบผสมระหว่างบทบรรยายกับภาพในรายการสารคดี โดยส่วนของบทบรรยายเป็นการอุปลักษณ์ที่ใช้ความเปรียบเทียบสิ่งสองอย่างในประโยคเดียว ในขณะที่ภาพเป็นการสื่อความหมายตรงแต่แฝงไว้ซึ่งอารมณ์ที่เพิ่มคุณค่าให้กับเรื่องราวร่วมกับการใช้ภาษาภาพเชิงเทคนิคเช่น มุมกล้อง แสงเงา และการตัดต่อภาพ

ง) สัมพจนามัย (Synecdoche) เป็นวิธีการใช้โวหารทั้งในส่วนของบทบรรยายและการเล่าเรื่องผ่านภาพเป็นการนำเสนอคำหรือภาพที่มีเนื้อหา “บางส่วน” และนำไปใช้เพื่อการสื่อความหมายถึงสิ่งนั้น “ทั้งหมด” เช่นการเล่าเรื่องผ่านภาพเทพอินทรีในตอนต่างๆ คือเป็นการใช้สิ่งที่เป็นหน่วยย่อยแทนความหมายถึงดินแดนประเทศอินเดียทั้งประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อยกับหน่วยทั้งหมด ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมอินเดียในดินแดนสุวรรณภูมิกับที่มาคือประเทศอินเดีย

จ) การอ้างถึง (Allusion) เป็นวิธีการหนึ่งของการใช้โวหารภาพพจน์ที่ชวนให้ผู้รับสารคิดเชื่อมโยงไปถึงงานลักษณะอื่นๆ ที่ผู้รับสารเคยมีประสบการณ์การรับรู้มาก่อน อาจเป็นรูปแบบของการกล่าวพาดพิงวรรณกรรมในคัมภีร์ทางศาสนา การอ้างถึงประวัติศาสตร์ ตำนาน เทพนิยายปกรณัม หรือในงานวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ทำให้เกิดการบูรณาความหมายทางการสื่อสารระหว่างการศึกษาความเนื้อหาในรายการกับประสบการณ์ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้รับการอ้างถึง ผลการวิเคราะห์เนื้อหาการรายงานพบว่างานที่ได้รับการอ้างถึงได้แก่ คัมภีร์ไบเบิล วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ วรรณกรรมทศชาติชาดกตอนพระเวสสันดร บทพระราชนิพนธ์โคลงบ้านในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพจิตรกรรมแผนที่ไตรภูมิ

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายโดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความเข้าใจความหมายของส่วนประกอบย่อย พบว่าเนื้อหาในรายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” มีความสัมพันธ์เชิงคู่ตรงข้ามเพื่อสื่อความหมายถึงมิติด้านเวลาของ “สุวรรณภูมิ” ว่ามีมิติของการเริ่มต้นที่ยาวนานถึงสองพันปี มีการดำรงอยู่ การร่วรอยตามกาล และหน้าที่ในการสืบต่อเพื่อการดำรงรักษาไว้ของอารยธรรมในดินแดนสุวรรณภูมิ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงคู่ตรงข้ามของบทบรรยายและการสื่อสารด้วยภาพ พบว่าเป็นประเด็นความรู้เรื่องทางวัฒนธรรมในอดีตกับการสืบทอดใน

ปัจจุบัน 3 ด้านคือ ด้าน เทคโนโลยีการสืบทอดพระพุทธศาสนายุคโบราณกับยุคสมัยใหม่ ด้านความรุ่งโรจน์และความร่วงโรยของงานศิลปะ และด้านการสืบทอดงานประณีตศิลป์จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ จากการประกอบสร้างความเป็นคู่ตรงข้ามดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่ามโนทัศน์สุวรรณภูมิในฐานะที่เป็นดินแดนแห่งศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ เป็นประเด็นที่ร่ายการมุ่งนำเสนอเป็นแก่นเรื่องหลัก ทั้งนี้เพราะวิธีการสร้างความสัมพันธ์เชิงคู่ตรงข้ามจะทำให้ผู้รับสารเห็นถึงการกำเนิด การพัฒนา ความรุ่งโรจน์และความร่วงโรย โดยที่ผู้รับสารสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดำรงอยู่ของงานศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้

จากมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” สู่การประกอบสร้างมโนทัศน์ดังกล่าว ประเด็นที่มีความหมายอย่างยิ่งต่อมิตติการศึกษาทางด้านการสื่อสารคือ วิธีการประกอบสร้าง ความหมายของงานสารคดี โดยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้รหัสเชิงสุนทรียศาสตร์ ผ่านความเป็นนาฏลักษณะของรายการสารคดีและการประกอบสร้างมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” ผ่านภาษาภาพเชิงเทคนิคในลักษณะต่างๆ ซึ่งเป็นแก่นองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตรายการสารคดีในฐานะที่เป็นวิทยวินัยของการปฏิบัติ (A practical discipline) เกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานสื่อ

2.3 ความเป็นนาฏลักษณะ และภาษาภาพเชิงเทคนิคในฐานะรหัสเชิงสุนทรียะ

ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหารายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” พบประเด็นนัยความหมายแฝงที่ได้รับการสื่อสารผ่านความเป็นนาฏลักษณะและภาษาภาพเชิงเทคนิค 4 ประเด็นดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การสื่อความเก่าแก่ของอารยธรรมสุวรรณภูมิ ผลการวิเคราะห์ความเป็นนาฏลักษณะ และภาษาภาพเชิงเทคนิคที่มีนัยของความหมายแฝงถึงความเก่าแก่ของอารยธรรมสุวรรณภูมิประกอบด้วยวิธีการ ก) การใช้สีเพื่อสื่อความหมายตามหลักจิตวิทยาของสี การเน้นใช้สีน้ำตาลแบบซีเปีย ซึ่งสื่อความหมายแฝงในเชิงจิตวิทยาถึงความเก่าแก่ ข) การใช้ภาพโครงทึบ (Silhouette) เป็นภาพที่ถ่ายย้อนแสง ทำให้เกิดเงาดำบนประติมากรรม ทำให้สูญเสียรายละเอียดสารสนเทศทั้งทางด้านสีสันทันและลวดลายที่เป็นลักษณะของสิ่งนั้นๆ ภาพโครงทึบมีนัยของความหมายแฝงที่ขึ้นต่อบริบทของเรื่องราวที่นำเสนอ ค) การใช้เทคนิค Fast motion เพื่อสื่อถึงมิติด้านเวลาของเหตุการณ์ต่างๆ เป็นเทคนิควิธีที่ใช้ขยายระยะเวลาที่ยาวนานของการทำกิจกรรม นิยมใช้กับภาพเคลื่อนไหวของการกระทำ วัฏจักรที่เกี่ยวข้องกับมิติเรื่องเวลาของปรากฏการณ์ธรรมชาติ (การจัดแสงเงาแบบสลับ เป็นวิธีการประกอบสร้าง ความหมายและอารมณ์ของเรื่องราวด้วยการลดความชัดเจนของรายละเอียดของภาพและเรื่องราว มักใช้กับประเด็นเนื้อหาที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์เพื่อสื่อถึงความเก่าแก่หรือมายาคติที่แฝงไว้ด้วยความเร้นลับน่าค้นหา จ) การสร้างความเปรียบต่าง (Contrast) เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับวิธีการประกอบสร้าง ความหมายทั้งในด้านการจัดแสงและ/หรือการจัดองค์ประกอบภาพโดยมีมิติของการสื่อความหมายตามบริบทของเรื่อง ในประเด็นนี้มุ่งอธิบายมิติที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความเก่าแก่ของสิ่งที่นำเสนอ

2) การสื่อความมั่งคั่งร่ำรวยบนแผ่นดินสุวรรณภูมิ “สุวรรณภูมิ” เป็นมโนทัศน์ที่สะท้อนถึงความมั่งคั่งร่ำรวยที่เกิดจากการค้า โดยมีมิติที่เชื่อมโยงกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แร่ทองคำตลอดจนที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการเกษตรกรรมจนเป็นดินแดนอู่ข้าวอู่น้ำของโลก ผลผลิตจากความมั่งคั่งยังได้สะท้อนผ่านการแสดงออกทางงานประณีตศิลป์ที่ใช้ทองคำเป็นวัตถุดิบสำคัญในการสร้างสรรค์งานทางศิลปะ ผลการวิเคราะห์ความเป็นนาฏลักษณะและภาษาภาพเชิงเทคนิคที่มีนัยของความหมายแฝงถึงความมั่งคั่งร่ำรวยบนแผ่นดินสุวรรณภูมิประกอบด้วยวิธีการ ก) การใช้สีเพื่อสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ ผลการวิจัยพบว่า สีแห่งทองคำเป็นสีที่ใช้สำหรับสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้นพระมหากษัตริย์คือศูนย์รวมของความมั่งคั่งของราชอาณาจักร สีทองได้ถูกนำมาใช้เป็นสีตัวอักษรของชื่อรายการและชื่อตอนสู่การนำเข้ารายการ สีทองจึงเป็นโทนสีหลักของการนำเสนอเนื้อหาในรายการและเป็นสีที่มีนัยแฝงถึงความมั่งคั่งในตัวเอง

ข) การใช้เทคนิคกล้องเพื่อสื่อข้อความเกี่ยวกับความมั่งคั่ง เน้นการใช้ระยะภาพแบบระยะใกล้ เป็นการสื่อเน้นแง่ของภาษาภาพเชิงเทคนิคเพื่อเน้นย้ำถึงคุณค่าของทองคำซึ่งเป็นดรชนีเชื่อมโยงถึงความมั่งคั่งร่ำรวยของผู้ครอบครอง ขนาดระยะภาพดังกล่าวยังเป็นรหัสเชิงสุนทรียะเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมเหมือนให้ผู้ชมเข้าใกล้ได้สัมผัสกับคุณค่าแห่งทองคำด้วยตนเอง โดยนัยดังกล่าวนี้จึงทำให้ระยะภาพแบบระยะใกล้มีนัยแฝงถึงอารมณ์ในเชิงนาฏลักษณะอย่างละคร นอกจากนี้พบว่าตำแหน่งมุมกล้องที่สอดคล้องกับการสื่อเน้นข้อความมั่งคั่งร่ำรวยมักเป็นการใช้ภาพมุมสูงเพื่อแสดงความกว้างใหญ่ของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เช่น ท้องทุ่งนาสีทอง ภูมิประเทศที่มีความเขียวขจีซึ่งสื่อความอุดมสมบูรณ์ ผืนดินที่โอบล้อมด้วยสายน้ำที่เอื้อต่อการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่นำมาสู่ความร่ำรวยจากผลผลิตทางการเกษตรกรรม

3) การสื่อมายาคติและความร่ำรวยในดินแดนสุวรรณภูมิ สุวรรณภูมิเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับดินแดนแห่งศิววัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องนานกว่าสองพันปี โลกทัศน์ของผู้คนมีการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ทำให้เป็นจุดกำเนิดแห่งพิธีกรรมและการสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อศรัทธาแขนงต่าง ๆ ที่ล้วนมีคำอธิบายเกี่ยวข้องกับมายาคติที่เป็นตำนานความเชื่อสืบทอดต่อมายาวนาน ผลการวิเคราะห์ความเป็นนาฏลักษณะและภาษาภาพเชิงเทคนิคที่มีนัยของข้อความแฝงถึงมายาคติและความร่ำรวยในดินแดนสุวรรณภูมิ ประกอบด้วยวิธีการ ก) การจัดแสงเงาแบบสลัว มักใช้กับประเด็นเนื้อหาที่มีมายาคติที่แฝงไว้ด้วยความร่ำรวยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อในเทพเจ้าของผู้คนในดินแดนส่วนต่างๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับศาสนาและผู้คนในดินแดนสุวรรณภูมิ ข) การใช้ภาพซ้อน (Superimpose) เป็นการยุบรวมสภาวะของลักษณะให้หลูเข้าหากันคือ วิธีการสร้างภาพซ้อน โดยที่ภาพหนึ่งเป็นปรากฏการณ์ความเป็นจริงที่มนุษย์พิสูจน์เห็นได้ในเชิงประจักษ์ ในขณะที่อีกภาพหนึ่งที่ซ้อนกันนั้นเป็นการสื่อเน้นถึงโลกอันร่ำรวยที่มีแนวเนื้อหาเชื่อมโยงกับเทพเจ้าและไสยศาสตร์เช่น ภาพเมฆและไฟที่มีการซ้อนภาพเทพยดาและพระพุทธรูป เป็นกับเชื่อมโลกแห่งความเป็นจริงของเมฆซึ่งเป็นภาพตัวแทนของภูมิอากาศและโลกแห่งมายาหรือปรัมปราคติเกี่ยวกับเทพยดาและสิ่งศักดิ์ร่วมไว้ด้วยกัน ซึ่งการผสมผสานมิติที่แตกต่างนี้เป็นประเด็นเรื่องที่พบได้ในโลกของละครและนิยาย

4) การสื่อการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบนแผ่นดินสุวรรณภูมิ การสืบทอดเพื่อการธำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมถือเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการสื่อสารมวลชน มรดกทางวัฒนธรรมบนแผ่นดินสุวรรณภูมิจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลการวิเคราะห์ความเป็นนาฏลักษณะและภาษาภาพเชิงเทคนิคที่มีนัยของข้อความแฝงถึงการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบนแผ่นดินสุวรรณภูมิประกอบด้วยวิธีการ ก) การใช้เทคนิคกล้องระยะภาพแบบใกล้ร่วมกับเทคนิคการซ้อนภาพเพื่อเน้นย้ำความหมาย และตำแหน่งมุมกล้องมุมต่ำ เป็นการวิเคราะห์ภาษาภาพเชิงเทคนิค โดยมีคำบรรยายภาพเกี่ยวข้องกับเรื่องราวการสืบต่อของคนรุ่นปัจจุบันทั้งในแง่ของศิลปินและนักวิจัย เพื่อร่วมกันสานต่องานงานมรดกทางวัฒนธรรม ภาพมุมต่ำของช่างทำหัวโขนเป็นการสื่อความหมายแฝงว่าภารกิจดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีความยิ่งใหญ่ ทั้งลักษณะของระยะภาพใกล้และการใช้ภาพมุมต่ำเป็นนาฏลักษณะของการแสดงออกเพื่อสื่ออารมณ์ถึงความมุ่งมั่น ความเพียร ทั้งนี้วิธีการนำเสนอดังกล่าวเป็นหลักการเดียวกันกับการนำเสนอเรื่องราวในละคร อันทำให้คุณค่าของเรื่องราวและสุนทรียะในการรับชมเกิดควบคู่กันไป ข) การลำดับภาพแบบจัดองค์ประกอบเทียบเคียง เป็นเทคนิคการลำดับภาพที่นำภาพที่มีความหมายในเชิงตรงกันข้ามหรือภาพที่สื่อถึงวิวัฒนาการของสิ่งๆ หนึ่งมาลำดับต่อเนื่องกันเพื่อการสร้างความหมายต่อประเด็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมเช่น การแสดงความหมายในเชิงคู่ตรงข้ามระหว่างคนสองรุ่น เป็นการตอกย้ำความหมายของการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ระบบสัญลักษณ์ภาพร่ายย่นบนใบหน้าของหญิงสูงวัยที่สะท้อนผ่านกระจกลำดับต่อด้วยภาพใบหน้าของหญิงวัยสดใสในกระจก เป็นการสื่อในเชิงเปรียบเทียบผ่านกระจกบานเดียวกัน ซึ่งกระจกเป็นสิ่งที่สะท้อนจิตวิญญาณของผ้าชิ้นตินจกของ

ชาวแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ที่ยังคงมีอยู่เหนือกาลเวลา ในขณะที่กายสังขารของผู้คนร่วงโรยไป ลักษณะการนำเสนอดังกล่าว จึงเป็นลักษณะนาฏลักษณะเชิงละครที่สื่ออารมณ์ที่ตระหนักได้ถึงคุณค่าอันงดงามของลายผ้าและความประณีตที่ได้รับการสืบทอดต่อไปเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแผ่นดิน ค) การประกอบสร้างเรื่องราวเป็นศิลปะในการผลิตรายการให้น่าติดตามซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความบันเทิง แต่ทั้งนี้ไม่เกินเลยจากความจริงจนเกินไปจนเป็นละคร เนื่องจากข้อเท็จจริงด้านเนื้อหาถือเป็นเส้นแบ่งระหว่างสารคดีกับละคร การนำเสนอเช่นนี้เป็นกลวิธีที่เรียกว่า “นาฏลักษณะ” เพื่อตอบสนองเป้าหมายที่จะสร้างสรรค์งานสารคดีให้เป็นสื่อหนึ่งของความบันเทิง

ในการนี้ สามารถสรุปได้ว่า การนำเสนอแบบนาฏลักษณะผ่านภาษาภาพเชิงเทคนิคเป็นการใช้รหัสเชิงสุนทรีย์ในการถ่ายทอดสารแฝงร่วมกับเนื้อหาหลักอย่างมีสุนทรีย์ภาพ ซึ่งเป็นจุดเด่นของการประกอบสร้างความหมายต่อประเด็น “สุวรรณภูมิ” โดยสรุปดังตาราง ดังนี้

ตารางแสดง แก่นประเด็นความหมายแฝงผ่านภาษาภาพเชิงเทคนิค

วิธีการประกอบสร้างผ่านภาษาภาพเชิงเทคนิค	ประเด็นการสื่อสารผ่านความเป็นนาฏลักษณะและภาษาภาพเชิงเทคนิค			
	1)ความเก่าแก่ของอารยธรรม	2)ความมั่งคั่งร่ำรวย	3)มายาคติความเร้นลับ	4)การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม
1 สีในเชิงจิตวิทยาและสัญลักษณ์	/	/	/	
2 ภาพโครงทึบ	/	/	/	
3 Fast motion	/			
4 แสงเงาแบบสลัว	/		/	
5 ความเปรียบเทียบ	/	/	/	/
6 เทคนิคกล้อง ระยะภาพ มุมกล้อง	/	/	/	/
7 ลำดับภาพแบบเทียบเคียง	/		/	/
8 การซ้อนภาพ			/	
9 การประกอบสร้างเรื่องราว	/	/	/	/

การนำเสนอความหมายแฝงผ่านภาษาภาพเชิงเทคนิคดังกล่าว เป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานสารคดีที่สะท้อนแนวคิดการผสมผสานรูปแบบของงานสารคดีกับงานศิลปะ ด้วยการใช้สัญลักษณ์และรหัสไวอากรณณ์ด้านภาพเพื่อช่วยสื่ออารมณ์หรือข้อมูลแก่ผู้ชม เกิดเป็นการทำงานและการนำเสนอที่ความจริงและความงามได้ดำเนินไปควบคู่กัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. มโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ พบว่าแก่นมโนทัศน์หลักมีความเชื่อมโยงกับมิติทางด้านดินแดนที่มีความรุ่งเรืองทางศาสนาพุทธ ดินแดนแห่งศิลปะและวัฒนธรรม ดินแดนแห่งทองคำ ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์จากการเกษตรกรรม ดินแดนศูนย์กลางการค้ามาแต่โบราณ ดินแดนแห่งสัญลักษณ์และพิธีกรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์ แก่นมโนทัศน์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนิยามคำว่า “สุวรรณภูมิ” ดังที่ราชบัณฑิตยสถาน (2556) นิยามความหมายว่า “ดินแดนแหลมทองซึ่งเชื่อกันว่ามีอาณาบริเวณครอบคลุมพม่า (เมียนมาร์) ไทย ลาว เขมร มาเลเซียและสิงคโปร์” สอดคล้องกับข้อเสนอของผาสุข อินทราวุธ (2548) ที่ได้เสนอว่า “สุวรรณภูมิ” มีความหมาย 3 ประเด็นได้แก่ ดินแดนที่อุดมไปด้วยแร่ทองคำ ดินแดนที่มีแหล่งผลิตเครื่องใช้สำริดที่มีส่วนผสมของดีบุกในปริมาณที่สูงซึ่งทำให้ผิววัตถุมีสีเหลืองคล้ายสีทอง ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องเทศและของป่า

มโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” ดังกล่าวจึงพิจารณาได้ว่า เป็นมโนทัศน์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากบริบทของ “สุวรรณภูมิ” ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการค้าและศูนย์กลางความเจริญทางพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากแนวคิดของโครงการภูมิอารยธรรมสุวรรณภูมิ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (2561) ผู้วิจัยเห็นว่า มโนทัศน์ดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมมิติของสุวรรณภูมิศึกษาทั้ง 5 มิติ โดยจะอภิปรายรายมิตินี้

มิติที่ 1 ด้านภูมิศาสตร์ กายภาพ และทรัพยากร ผลการวิจัยพบว่า มโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” ในรายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” เน้นประเด็นมิติด้านดินแดนอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นทางภูมิศาสตร์มักมีการนำเสนอแผนที่การเดินทางที่มีจุดเริ่มต้นจากอินเดีย แผนที่ตั้งของเมืองอย่างเด่นชัด โดยเน้นรูปแบบแผนที่โบราณเพื่อสื่อความหมายถึงความเก่าแก่ของอารยธรรมบนแผ่นดินสุวรรณภูมิ แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงอิทธิพลของลมมรสุมที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานในดินสุวรรณภูมิตั้งปรากฏในข้อเสนอของประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2546) แต่อย่างใด ซึ่งอาจเป็นเพราะการตีความหมาย “สุวรรณภูมิ” ในมุมมองของงานสารคดีจะพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุเป็นหลัก อีกทั้งรายการสารคดีเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพจึงทำให้ประเด็นเรื่องภูมิอากาศไม่ได้ถูกหยิบยกเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของรายการ

มิติที่ 2 ด้านการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของรัฐ การตีความหมายในเชิงมโนทัศน์ของรายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของรัฐ ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดทางด้านการเล่าเรื่องของรายการสารคดีเพราะมิติดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ภาพในอดีตหรือภาพการจำลองเหตุการณ์เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงร่องรอยที่หลากหลาย อันเป็นข้อจำกัดทางด้านงบประมาณในการผลิตรายการ

มิติที่ 3 ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิทยาการและการผลิต รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นนี้ หากแต่ได้เน้นประเด็นที่เป็นผลสืบเนื่องจากเทคโนโลยีและวิทยาการในรูปแบบของหลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุ ซึ่งเอื้อต่อการเล่าเรื่องด้วยภาพได้อย่างชัดเจน

มิติที่ 4 ด้านการค้าขาย พาณิชยกรรมและการบริการ รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” สะท้อนภาพความรุ่งเรืองทางการค้าผ่านงานศิลปะและงานสร้างสรรค์ที่ผลิตจากทองคำ ด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้มิติด้านการค้าขายเป็นประเด็นสนับสนุนในฐานะบริบทของมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ”

มิติที่ 5 ด้านศิลปะและวัฒนธรรม รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” สะท้อนมโนทัศน์ด้านศิลปะและวัฒนธรรมได้อย่างเด่นชัด เน้นมโนทัศน์ที่สะท้อนคุณค่าของความศรัทธาทางศาสนา โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นปฐมฐาน มีการผสมผสานความเป็นอยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การตกแต่งร่างกาย การประดิษฐ์ในเชิงศิลปะและความงาม ตลอดจนศิลปกรรมต่างๆ อันแสดงถึงวัฒนธรรมที่ตึงงามมากมาย

จากมิติในทัศน์ทั้ง 5 ประการนี้ รายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” ได้ผลิตสารที่สะท้อนมโนทัศน์มิติที่ 1 ด้านภูมิศาสตร์ กายภาพ และทรัพยากร และมิติที่ 5 ด้านศิลปะและวัฒนธรรมได้อย่างเด่นชัด ถือเป็นมโนทัศน์มิติหลักที่รายการสารคดีได้นำเสนอภาพตัวแทนความเป็นจริงทางสังคมในฐานะที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการกำหนดเป็นแก่นประเด็นเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงวัฒนธรรมที่มีชีวิตเพื่อการพัฒนาทั้งในการเชิงการอนุรักษ์และชูอัตลักษณ์ของพื้นที่เพื่อการส่งเสริมและการเผยแพร่สู่สังคมสุวรรณภูมิและชาวโลกให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ซึ่งเป็นมิติของมโนทัศน์ที่สอดคล้องกับพันธกิจของโครงการภูมิอารยธรรมสุวรรณภูมิ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ ผลการศึกษามโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” ที่ผ่านการตีความของผู้ผลิตรายการสารคดีมีความสอดคล้องกับการศึกษาของกัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ (2559) โดยได้เสนอว่ามโนทัศน์ที่ค้นพบยังคงมีการรับรู้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการถ่ายทอดมโนทัศน์จากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้บทบาทของสื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้มโนทัศน์ยังคงดำรงอยู่ในการรับรู้ของคน ดังนั้นมโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” จึงน่าจะเป็นประเด็นนามธรรมทางความคิดที่สามารถพัฒนาต่อยอดเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันในเชิงวัฒนธรรมเพื่อการขยายผลสู่งานเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ด้านการสื่อสารการท่องเที่ยวต่อไป

2.วิธีการประกอบสร้างมโนทัศน์เรื่อง “สุวรรณภูมิ” ที่สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ภาพ โฉมของภาพและบทบรรยายความเป็นนาฏลักษณ์ และภาษาภาพเชิงเทคนิคในงานสารคดีทางสื่อออนไลน์ “สุวรรณภูมิ” ในระบบสัญลักษณ์ภาพเป็นองค์ประกอบในการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ประกอบด้วย สัญลักษณ์ภาพที่มีอยู่โดยธรรมชาติเช่น พระอาทิตย์ ลูกโลก และสัญลักษณ์ประดิษฐ์กรรมที่ได้รับการประกอบสร้างทางสังคม เช่น ภาพแผนที่ วัตถุสิ่งของที่ผลิตขึ้นจากทองคำ ซึ่งเป็นความหมายเพื่อสื่อความมั่งคั่งของอาณาจักรในดินแดนสุวรรณภูมิ ปฏิบัติการทางการสื่อความหมายผ่านรหัสซึ่งเป็นการจัดระบบของสัญลักษณ์ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับการใช้รหัสประเภทเชิงวิทยาศาสตร์และรหัสเชิงสุนทรียศาสตร์ ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2553) เสนอว่ารหัสเชิงวิทยาศาสตร์มีลักษณะความเป็นภววิสัย ในขณะที่รหัสเชิงสุนทรียศาสตร์มีความเป็นอัตวิสัย เป็นตัวแทนของสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ เป็นรหัสที่ทำให้ความรู้สึกเร้าอารมณ์ใจ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่างานการสื่อสารสัญลักษณ์ภาพในรายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” จึงเป็นระบบสัญลักษณ์ภาพที่บูรณาการร่วมกันทั้งรหัสเชิงวิทยาศาสตร์และรหัสทางสุนทรียศาสตร์

การวิเคราะห์โฉมของภาพและคำบรรยาย มีความสอดคล้องกับข้อเสนอของ Barthes R. (1999) ในเรื่อง A third meaning หรือ “ความหมายในระดับที่สาม” ซึ่งเป็นความหมายที่เกิดมาจากการที่สัญลักษณ์ได้รับการประกอบขึ้นโดยมีการทิ้งร่องรอยบางอย่างเพื่อให้ผู้รับสารเชื่อมโยงสู่การเปิดขอบเขตของความหมายที่ไม่มีที่สิ้นสุด เปิดกว้างยังส่วนขยายของความหมายที่อยู่นอกเหนือไปจากวัฒนธรรม ความรู้ สารสนเทศที่มีมาก่อน นอกจากนี้ จากการพบว่าเนื้อหาในรายการ “มหัศจรรย์สุวรรณภูมิ” มีความสัมพันธ์เชิงคู่ตรงข้ามเพื่อสื่อความหมายถึงมิติด้านเวลาของ “สุวรรณภูมิ” และหน้าที่ในการสืบต่อเพื่อการดำรงรักษาไว้ของอารยธรรมในดินแดนสุวรรณภูมิ ดังได้แก่ เทคโนโลยีการสืบทอดพระพุทธศาสนายุคโบราณกับยุคสมัยใหม่ ความรุ่งโรจน์และความร่วงโรยของงานศิลปะ การสืบทอดงานประณีตศิลป์จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ วิธีการสร้างความสัมพันธ์เชิงคู่ตรงข้ามดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของแนวทางการศึกษาเชิงสัญลักษณ์วิทยาตามที่ สมสุข หินวิมาน (2535) กล่าวถึงส่วนประกอบย่อยของกระบวนการสร้างความหมายที่ต้องมีความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความเข้าใจความหมายของส่วนประกอบย่อย โดยความสัมพันธ์ที่ทำให้เข้าใจความหมายที่ชัดเจนคือ ความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้าม หมายถึงการนำสิ่งที่ตรงกันข้ามมาเข้าคู่ จะทำให้เข้าใจความหมายได้รวดเร็วและชัดเจน

ในส่วนประเด็นความหมายแฝงที่ได้รับการสื่อสารผ่านความเป็นนาฏลักษณ์และภาษาภาพเชิงเทคนิค 4 ประเด็นคือ การสื่อความเก่าแก่ของอารยธรรมสุวรรณภูมิ ความมั่งคั่งร่ำรวยบนแผ่นดินสุวรรณภูมิ มายาคติ ความร่ำรวยในดินแดนสุวรรณภูมิ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบนแผ่นดินสุวรรณภูมิ ได้รับการนำเสนอผ่านภาษาภาพเชิงเทคนิคดังแนวทางที่ Lacey Nick (1998) เสนอว่าภาพต่าง ๆ ล้วนมีความหมายแฝงจากภาษาภาพเชิงเทคนิคร่วมอยู่ด้วย งานวิจัยนี้พบภาษาภาพเชิงเทคนิค 3 กลุ่มหลักได้แก่ แสง การจัดองค์ประกอบภาพ เทคนิคกล้องและการตัดต่อ

แสง เน้นการจัดแสงเงาแบบสลัว เป็นวิธีการประกอบสร้างความหมายและอารมณ์ของเรื่องราวด้วยการลดความชัดเจนของรายละเอียดของภาพและเรื่องราว มักใช้กับประเด็นเนื้อหาที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์เพื่อสื่อถึงความเก่าแก่หรือมายาคติที่แฝงไว้ด้วยความร่ำรวยน่าค้นหา นอกจากนี้ยังใช้การสร้างเปรียบเทียบเพื่อมุ่งอธิบายมิติที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความเก่าแก่ของสิ่งที่นำเสนอ การจัดแสงดังกล่าว Lacey Nick (1998) เรียกว่าเป็นแสงแบบโลคีย์คือ การจัดแสงโดยรวมให้มีพื้นที่เงาเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่สว่างมีเพียงเล็กน้อย จึงให้ความรู้สึกลึกลับ ซบคั่นหา หรือสิ่งที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเช่นโลกทางจิตวิญญาณ

เทคนิคกล้องและการตัดต่อ การใช้ระยะภาพแบบใกล้ การใช้ภาพมุมต่ำ การใช้เทคนิค Fast motion การใช้ภาพซ้อน เป็นภาษาภาพเชิงเทคนิคที่ใช้หลักการเดียวกันกับการนำเสนอเรื่องราวในละคร อันทำให้คุณค่าของเรื่องราวและสุนทรียะในการรับชมเกิดควบคู่กันไป สอดคล้องกับแนวคิดของมาโนช ชุ่มเมืองปัก (2547) ซึ่งเป็นหลักการเลือกและเรียงข้อตเข้าไว้ด้วยกันตามลำดับการเล่าเรื่องเพื่อช่วยเสริมเรื่องราวของอารมณ์ของแต่ละฉากและยังช่วยเสริมจังหวะเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเล่าเรื่อง

ผลการศึกษาสัญลักษณ์ภาพที่สื่อถึงความเป็น “สุวรรณภูมิ” และการจัดองค์ประกอบของเรื่องราวตามเหตุการณ์ในเรื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของกานชาตี เรื่องรัตนอัมพร (2561) เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวทางภาพถ่ายศิลปะร่วมสมัยกับงานสารคดีในไทย โดยเน้นว่าการนำเสนอานสารคดีไม่เน้นความจริงแท้เหมือนดังเช่นภาพถ่ายเชิงสารคดีแบบดั้งเดิม แต่ยังเพิ่มการคิดพิจารณาความงามในเชิงศิลปะเข้ามาพร้อมด้วย การผสมผสานแนวทางทั้งสองด้านจะเป็นการสร้างความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ในการนำเสนอเรื่องราวทำให้เล่าเรื่องเดิมในมุมมองใหม่ ส่งผลให้ผลงานนั้นมีความน่าสนใจและดึงดูดผู้ชมมากยิ่งขึ้น ในแง่ของการสื่อความหมายแฝงผ่านความหมายเชิงจิตวิทยาของสี สอดคล้องกับ อาณิก ทวีชาชาติและกฤษณ์ ทองเลิศ (2557) ที่พบว่า การสื่อความหมายในเชิงคุณค่าของสีกายที่สะท้อนผ่านภาพมนุษย์และอมนุษย์พบลักษณะที่สำคัญคือ สีทองเป็นคุณค่าสีกายที่สื่อถึงความดีงามและการมีบุญญาธิการ ทั้งนี้เป็นไปโดยไม่มีข้อยกเว้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การสร้างสรรค์รายการสารคดีที่นำเสนอบนสื่อออนไลน์พบว่า มีเนื้อหารายการสารคดีที่ผู้รับสารมีส่วนสร้างสรรค์ (User-generated content) หรือมีส่วนร่วมในการนำเสนอเนื้อหา ทั้งในรูปแบบการวิจารณ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ที่ผู้รับสารมีต่อเนื้อหารายการ ดังนั้นผู้สนใจอาจทำการศึกษาเนื้อหาในส่วนดังกล่าวนี้ อันอาจจะนำมาซึ่งประเด็นมโนทัศน์ที่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้นจนสามารถนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดหรือการนำเสนอเรื่องราวในมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิม

2. รูปแบบการนำเสนอรายการสารคดีที่มีการจัดฉากหรือการจำลองเหตุการณ์ รวมทั้งการสร้างเหตุการณ์ให้เกินจริง เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับประเด็นจริยธรรมการสื่อสาร มีความคลุมเครือระหว่างพื้นที่ความจริงและจินตนาการ ดังนั้นผู้สนใจอาจสืบค้นตัวอย่างกรณีงานสารคดีที่ใช้เทคนิควิธีการนำเสนอดังกล่าวเพื่อการวิจัยในประเด็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความถูกต้อง (Truth value) ซึ่งเป็นมิติทางจริยธรรมที่

สำคัญของการสร้างสรรค์งานสารคดี อันนำมาซึ่งองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางด้านจริยธรรมการสร้างสรรค์รายการสำหรับนักศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์ต่อไป

3. เนื้อหารายการสารคดีมีมิติที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านภาพและเสียง ทั้งเสียงบรรยาย เสียงประกอบ เสียงดนตรี และเพลงประกอบสารคดี รวมทั้งองค์ประกอบทางด้านเทคนิคการบันทึกภาพและการลำดับภาพ ผู้ที่สนใจอาจศึกษาองค์ประกอบทางการสร้างสรรค์งานสารคดีที่ได้รับความนิยมรับชมสูง โดยอาจเป็นการวิเคราะห์เนื้อหารายการร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้รับสารเป้าหมาย นักสร้างสรรค์รายการ รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่รายการนำเสนอ

ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิชาชีพ

1. การนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “สุวรรณภูมิ” ควรมีการขยายขอบเขตของมโนทัศน์ในมิติด้านต่างๆ ที่มีความครอบคลุมเกินไปกว่ามิติที่เกี่ยวข้องกับทองคำ ความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาและการค้าในดินแดนสุวรรณภูมิ ได้แก่ มิติด้านการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของรัฐ ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิทยาการและการผลิต ซึ่งเป็นมิติที่โครงการภูมิอารยธรรมสุวรรณภูมิ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISDA) เสนอหลักฐานการค้นพบไว้ ซึ่งเป็นมิติที่รายการสารคดียังไม่ได้กำหนดเป็นวาระทางการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำไปสู่การผลิตรายการสารคดี

2. มโนทัศน์ “สุวรรณภูมิ” เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมร่วมกันที่มีคุณค่าต่อการพัฒนางานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนั้น การกำหนดประเด็นเนื้อหาในงานสื่อมวลชนควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในดินแดนสุวรรณภูมิ เพื่อให้เกิดมิติที่ครอบคลุมถึงความร่วมมือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และการใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. รูปแบบการสร้างสรรค์งานสารคดีที่มีมิติเนื้อหาเชื่อมโยงกับหลักฐานเชิงประจักษ์ในทางวิทยาศาสตร์และคุณค่าสุนทรียภาพของงานศิลปะ ควรมีการใช้หลักการนำเสนอที่ผสานรูปแบบสารคดีที่เน้นข้อเท็จจริงกับหลักการจำลองเหตุการณ์ การจัดแสดงซ้ำจากเหตุการณ์จริง ซึ่งจะทำให้สาระความรู้กับสุนทรียภาพการรับชมมีความน่าติดตามมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์. (2559). มโนทัศน์เรื่องนาคของชนชาติไท. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทยสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*. 9 (1), 1,099-1,116.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กานชาติ เรื่องรัตนอัมพร. (2561). "5การศึกษาประโยชน์และข้อควรคำนึงในการประยุกต์ใช้แนวทางภาพถ่ายศิลปะร่วมสมัยกับงานสารคดีในไทย. *วารสารศาสตร์*. 11 (3), 52-101.
- โครงการภูมิอารยธรรมสุวรรณภูมิ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2561). สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2561, สืบค้นจาก :[https:// suvarnabhumi.gistda.or.th](https://suvarnabhumi.gistda.or.th).
- ธีรภาพ โลหิตกุล. (2552). *กว่าจะเป็นสารคดี*. กรุงเทพฯ: อ่านเอาเรื่อง.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2546). *สุวรรณภูมิ ดินแดนทองแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ผาสุข อินทราวุธ. (2548). *สุวรรณภูมิจากหลักฐานโบราณคดี*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- มาโนช ชุ่มเมืองปัก. (2547). *การเล่าเรื่องของภาพยนตร์ดลไทยยุคนิยมชุด บุญชู กับการสร้างสรรค์ของผู้กำกับภาพยนตร์*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อานิก ทวีชาติและกฤษณ์ ทองเลิศ. (2557). การสื่อสารคุณค่าสีกายที่สะท้อนผ่านจิตรกรรมฝาผนังเนื่องในพุทธศาสนาในประเทศไทยและศรีลังกา. *นิเทศศาสตร์ปริทัศน์*. 17 (2), 204-212.
- สมสุข หินวิมาน. (2535). แนวทางการวิเคราะห์ความหมายและอุดมการณ์ในงานสื่อสารมวลชน. *นิเทศศาสตร์ปริทัศน์*. 1 (1), 45-55.
- Barthes, R. (1999). *Image Music Text. Translated by Stephen Heath*. 21st ed. New York: Hill and Wang.
- Lacey, Nick. (1998). *Image and representation: Key concepts in Media Studies*. London: Macmillan Press.